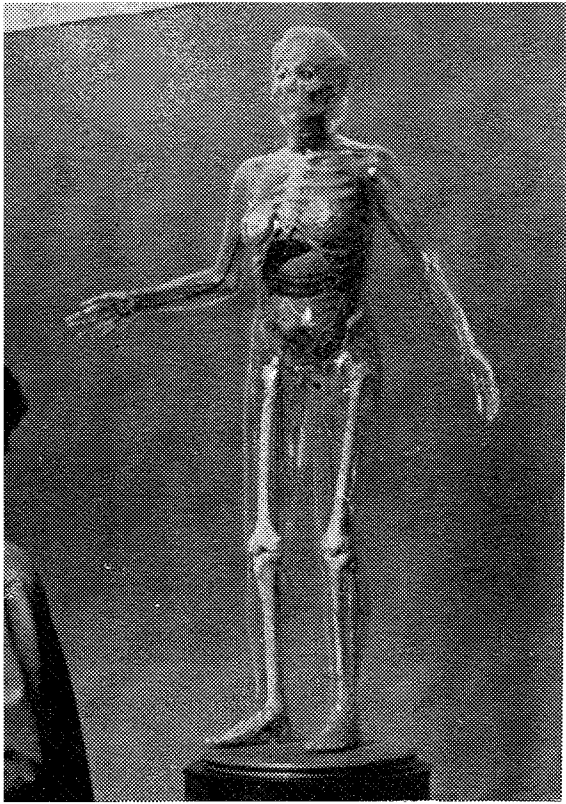

In Parijs wordt een tentoonstelling gehouden, *Natuur en gezondheid* en daar is ook dit beeld te zien. Het is – u heeft het misschien al gezien want ze was in 1955 ook al op de E-55 in Rotterdam te aanschouwen – een Duitse dame, de z.g. glas-dame, die haar domicilie heeft in het museum van natuurlijke historie in Keulen. Alle menselijke organen zijn te zien, zoals je een doorsnee ziet van een jeep of een bromfietsmotor of een kolenmijn op een tentoonstelling. Ik ben er zeker van, dat dit een hoogst nuttige dame is, voor het onderwijs en voor de belangstellende leek, misschien een van nuttigste Duitse dames, die er ooit zijn geweest. Maar wat een angstwekkend wezen is de mens. Een geraamte is al huiveringwekkend, bij een schedel komen de Hamlet doodsgedachten, bij deze glazen dame wordt alles nog angstiger. „Schoonheid is maar zo dik als de huid”, zegt een Engels spreekwoord, en zonder huid blijft dus angstige lelijkheid over. Dit beeld, doorzichtig en huiveringwekkend leert eigenlijk de beschouwer een heleboel dingen. Overal waar het oog of het verstand doorheen ziet, overal waar het gave, volledige, veelzijdige, mysterieuze kapot wordt gekeken of gedacht komt het spook van het niets om de hoek kijken. U kent allemaal het soort mensen, die als grote gave bezitten het reduceren van iets tot iets anders. „De mens? Een stelletje beenderen, vlees, bloed, hersens.” „De Verenigde Naties? Een hoop politieke belangen.” „Godsdienst? Projectie van wensen”. „Het verstand? Aanpassing aan de omstandigheden”, enz. enz. Bijzonder hinderlijke mensen, die reduceerders, vooral als ze er nog bijvoegen: „Niets anders dan”. Ik geloof dat daarom die Duitse dame zo angstig aandoet. Het lijkt heus of een mens een verzameling is van beenderen, organen, bloedaren. Enkele niet onbelangrijke dingen, die men juist bij een beeld, door een goede beeldhouwer gemaakt – niets anders dan een bepaald gevormd stuk steen –ervaart en ondergaat, ontbreken hier. Nu een schijnbaar grote gedachtensprong. Omdat humanisten mensen zijn die menen, dat waarheid is het zuiverste begrip van de werkelijkheid, die steeds getoetst moet worden, heten zij dorre rationalisten, terwijl zij het juist zijn die het zijns-mysterie een mysterie laten. Dit gaf de plasticdame ter overdenking.

MENS

en Wereld

Oostenrijk - Nederland

Voor zover u de sport min of meer volgt is het u bekend, dat de internationale voetbalwedstrijd in Wenen door Nederland op een onplezierige manier werd verloren, dat aan de kundigheid – om geen ander woord te gebruiken – van de scheidsrechter getwijfeld wordt, dat enkele spelers nog gewond zijn en dat er alom verontwaardiging, opwinding en onbehagen is over een en ander. Over de scheidsrechter kan en mag ik niet oordelen, over het al of niet verdiend zijn van overwinning of nederlaag dito, over het onmatige chauvinisme, van beide kanten, zwijg ik, maar er is een ander punt, dat in de dagbladpers slechts zeer sporadisch aandacht heeft gekregen en m.i. van veel groter betekenis is dan de gebeurtenissen tijdens Oostenrijk-Nederland. Dit punt is de grote en steeds groeiende vergroving van de sport en de steeds afnemende sportiviteit. Dat is symptomatisch. De samenleving glijdt af naar een toffe-jongensclubmentaliteit, waarbij het z.g. glas-hard-zijn als een edele eigenschap wordt geprezen. Ten eerste dus de vergroving van een aanvankelijk edel spel, waarbij steeds sterker de knikkers spreken en niet het spel, zo sterk dat hoge officials hun toevlucht nemen tot uiterst onsportieve daden, om maar te winnen. Ten tweede de vanzelfsprekendheid waarmee deze vergroving door de pers, door het publiek wordt genomen en aanvaard. De Oostenrijkse pers sprak van een vrij harde wedstrijd, de Nederlandse kranten kozen andere bewoordingen, maar het grote protest tegen deze barbaarse vorm van voetballerij ontbrak overal.

En dat verschijnsel acht ik het droevigst van al. Waar zijn de normen van sportiviteit gebleven, waar is de grens tussen sport-spel en oorlog, waar is het respect voor de medemens-tegenstander?

Begrijp mij goed: ik heb niets tegen het woord „tegenstander”. Sport impliceert

dat de beoefenaar zijn krachten meet met een ander. Bij atletiek en dergelijke taken van sport komt die „tegenstand” minder direct tot uiting als bij voetbal, korfbal, handbal en daarmee verwante spelen. Nog niet zo lang geleden was het goede gewoonte, dat rivalen elkaar na „de strijd” de hand drukten ter bevestiging van het feit, dat die werd gestreden in volle vriendschap, slechts ter meting van elkaars krachten. En graag wil ik aannemen, dat bij vele wedstrijden deze goede gewoonte nog in ere wordt gehouden, hoewel ik vrees, dat zij vrij sterk aan het tanen is.

Ik weet dat tallozen zullen zeggen dat de beroepssport de oorzaak is. Ik durf dat niet te onderschrijven, ben eerder geneigd om zowel de amateurs als de professionals als slachtoffers en schulden te zien in dit proces en zij weer zijn de exponenten van een vergroving van het publiek. Wie die bewuste zondag, kritisch luisterend, door de radio heeft gehoord met welke schrille kreten de mensen op de tribunes de gebeurtenissen op het veld begeleidden, hoe zij hun favorieten bejubelden en tegenstanders met afschuw uitfloten, die zal de schrik om het hart zijn geslagen. Die zal het met ons eens kunnen zijn, dat deze vorm van hysterie niet veel goeds belooft. Gaat het zo door dan hebben wij over twintig jaar of zo de Romeinse gladiatorenspelen in optima forma terug.

Het ontstellend grove, onbeschaafde oorlogsjargon waarin de verslaggevers, alsof het zaken van leven en dood betreft, de wedstrijden verslaan is in strijd met de essentie van het begrip sport: wedstrijden als die tussen Oostenrijk en Nederland zullen daarom steeds veelvuldiger voorkomen. De mensen willen dat blijkbaar.

H. B.

KRITISCH ALLERLEI

Woensdag 29 mei is voor de eerste keer sinds de adoptiewet tot stand is gekomen, in Nederland een kind geadopteerd. De adoptie geschiedde voor de Haagse rechtbank. Het adopterende ouderpaar woont in Den Haag, meldt het A.N.P.

Wij kunnen ons levendig voorstellen, dat de ex-hoofdbestuurder van het Humanistisch Verbond, mr. A. Stempels, dit bericht met bijzondere voldoening heeft gelezen. Want hij toch heeft met veel overtuigingskracht en tact jarenlang gepleit voor wettelijke regeling van de adoptie. In zijn boekje „Adoptie” (J. H. de Bussy, Amsterdam, 1953) schreef hij o.m.: „Een goede adoptiewet zal de pleeggezinnen rust en veiligheid kunnen geven, zij zal de positie van het pleegkind dichter brengen bij die van een „gewoon” kind en zij zal in het hele pleegkinderwezen een zekere sanering kunnen bevorderen”. De eerste adoptie is een kroon op zijn werk en op dat van de overleden minister van Justitie Donker, die de wet indiende en verdedigde.

In een driedaagse vergadering van hervormde predikanten is het idee gelanceerd, een „pastor pastorum” (herder over de herders) te benoemen, nu al in die kring schertsend (?) „hervormde bisschop” genoemd. Deze geestelijke verzorging van predikanten blijkt noodzakelijk opdat — en wij citeren hier een uitvoerig verslag in de NRC — „de predikant, die tijdens kan doormaken van wanhoop en geestelijke verlatenheid, van teleurstelling of gezinsmoeilijkheden, van drukkende zorgen van allerlei aard, niet in het minst economische, geholpen, geestelijk gesteund en gesterkt kan worden door een wijs, ervaren en begaafd man, ook staande in het ambt, die dit belangrijke werk tot opdracht heeft”.

Dit zeer menselijke geluid heeft ons gegrepen en... ietwat verbaasd. Gegrepen, omdat wij er door ervaren, dat — gelukkig — ook de predikant niets menselijks vreemd is. En verbaasd, omdat ons nog te dikwijls juist door lieden uit die kring wordt voorgelaten, dat alle problemen des levens zich vanzelf oplossen als men maar aan het bestaan van God gelooft. Dat wij dit niet kunnen — geheel iets anders dan niet willen — is voldoende bekend. Maar dat Godsgeloof zelfs de predikant — die dichter bij zijn Heer zal leven dan de gemiddelde gelovige — niet behoedt voor „wanhoop en geestelijke verlatenheid”, niet behoedt voor „teleurstelling en gezinsmoeilijkheden”, dat hij „geestelijk gesteund en gesterkt” moet worden door een „wijs, ervaren en begaafd man”, dit verbaast ons en... grijpt ons, omdat wij er uiteindelijk onszelf in herkennen. Maar

wij zouden wel enige matiging van het geestelijk superioriteitsgevoel, dat men in gelovige kringen nog te dikwijls koestert ten aanzien van de niet-gelovige mens op prijs stellen.

In die predikantenvergadering hield mej. M. Kamphuis, directrice van de Groninger School voor Maatschappelijk Werk, een inleiding over „Problemen van het hedendaagse diakonaat”, waarin zij aantoonde, dat „de tijd voorbij was, of liever radicaal voorbij moest zijn, waarin het diakonaat niet anders is dan een goedige, soms onbarmhartige filantropie”, om alweer het NRC-verslag aan te halen.

Wij verheugen ons er over, dat de laatste jaren steeds meer in hervormde kring deze zaken onverbloemd worden besproken en, zo nodig, eigen fouten aan de kaak worden gesteld. Een vorm van „openheid”, die velen ten voorbeeld kan dienen. Dat diakonie-arbeid te dikwijls niets anders was (en nog is, laat mej. Kamphuis uitkomen) dan „onbarmhartige filantropie” — bedreven door christenen, die de barmhartigheid preken — wisten wij reeds lang. Dat men nu in eigen kring de vinger op de wonde legt kan niet anders dan tot verheugenis stemmen.

Tijdens de waanzinrace „Mille Miglia” zijn dertien mensen het slachtoffer geworden van de maatschappelijke uitwas, die „steeds sneller, steeds gevaarvoller” tot devies schijnt te hebben. En slechts enkele dagen later ongelukten — tijdens een dergelijke wedstrijd — bij St. Etienne twee coureurs.

Wij kunnen slechts verzuchten: „Waarom laat men dit toe?” Het antwoord zal wel moeten luiden: „Omdat er te veel lieden zijn, die er dik geld aan verdienen”. Wellicht ook de overheid?

De politieke gespletenheid van Indonesië vindt haar weerslag in steeds zwaardere druk op hen, die trachten geestelijke vrijheid te verdedigen. Verscheidene hoofdredacteuren van bladen, die Soekarno en consorten de spiegel voorhouden waarin deze hun falen zien, zijn al vastgezet.

Vanaf deze plaats brengen wij aan drie van hen een eresaluut: aan Mochtar Loebis, hoofdredacteur van „Indonesia Raya”, die al van december af huisarrest heeft, en aan S. M. Sjaaf van „Pemandangan” en Injo Ben Goat, van „Keng Po”. Het Internationale Pers-Instituut heeft al geprotesteerd tegen deze arrestaties. Helemaal nog zonder succes.

Maar dat wij ons in het Nederlandse Koninkrijk, toch niet te hard op de borst mogen slaan bewijst het persschandaal

op de Nederlandse Antillen. Daar heeft A. de Wit, hoofdredacteur van het dagblad „Beurs- en Nieuwsberichten” de aanzegging gekregen, dat hij het land moet verlaten omdat hij berichten zou hebben gepubliceerd, die de Antilliaanse regering onwelgevallig zouden zijn. De man is niet eens precies bekend, wat hij zou hebben misdreven.

Is het niet ergerlijk, dat de Antilliaanse procureur-generaal de regering moest laten weten, haar uitwijzingsbevel voorlopig naast zich neer te leggen, „daar ik deze opdracht in strijd acht met de persvrijheid... en de rechtszekerheid daardoor in het gevaar komt”? Intussen: hulde aan minister Van Romondt, die uit zijn functie is getreden omdat hij niet mee verantwoordelijk wil zijn voor dit schandaal.

Na de oorlog zijn we, wat de omvang van het alcoholgebruik betreft, weer de verkeerde kant opgegaan”, heeft dr. Drees tijdens een korte radiospeech in het kader van „De Blauwe Week” gezegd. Onze minister-president noemde het een verdrietig ding, dat ook vele vrouwen en meisjes het normaal gaan vinden, een borrel te drinken.

Volgens de „Revue de la Sécurité” — Frans tijdschrift gewijd aan problemen van volksgezondheid — zijn in 1955 in Frankrijk 170.000 mensen overleden aan de gevolgen van alcoholisme of een leverziekte, gevolg van overmatig alcoholgebruik. Voor mannen en vrouwen tussen 20 en 65 staat in Frankrijk verslaving aan alcoholica als doodsoorzaak op de vierde plaats. Commentaar overbodig.

Geen commentaar dus, wel een deel van de beschouwingen, die mr. P. J. Idenburg in „Wending” wijdt aan de levensomstandigheden van de Afrikaan in steden als Leopoldville en Brazzaville. „Hier worde gewezen op de alarmerende... toeneming van het alcoholgebruik in tropisch Afrika,

dat voor een groot deel voor rekening komt van het Afrikaanse bevolkingsdeel. In Frans West-Afrika was de import van alcoholische dranken in 1938 nog 11.978 ton, in 1951 al 45.174 ton. In Frans Cameroun respectievelijk 1453 en 19.667 ton. Het alcoholisme is in zijn ernstigste vormen een nevenverschijnsel van de verstedelijking. Zelden ben ik in Tropisch Afrika zo beschaamd geweest over de verwording, die het Westen veroorzaakte...”

Gelukkig zijn er nog lieden, die onze westerse cultuur met hand en tand verdedigen. Neem nu die Veluwe gemeente, waar — volgens het Weekblad van de Nederlandse Protestantenvbond — een amateurtoneelvereniging de euvels moed had het gemeentebestuur een jaarlijks subsidie te vragen van f 25.—. De burgemeester had echter, ter raadsvergadering, geen goed woord er voor over: „Ik twijfel ernstig aan de culturele waarde van het toneel, want Gods naam wordt er vaak ijdel gebruikt en dikwijls worden huwelijksverhoudingen er in betrokken”. En hij liet er met nadruk op volgen: „Volgens mij is toneel meer culturele verlagend dan culturele verheffing”. En de gemeenteraad besloot met grote meerderheid van stemmen de toneelvereniging die 2500 harde centen te onthouden.

En weet u, wat ons nu het sterkst intrigeert: „Hoe weet die burgemeester dat allemaal, van het ijdel gebruik van Gods naam en die huwelijksverhoudingen?” Zou hij soms te vaak naar de schouwburg gaan? Maar dan toch niet in zijn eigen gemeente, want dat zou te veel in de kijker lopen. Misschien in het buitenland, ons vaderlandse toneel komt ons nogal netjes voor. Maar ja, wij kunnen niet oordelen over dat „ijdel gebruik van Gods naam”, wel kunnen wij ons indenken dat na het besluit van de raad enkele gemeentenaren de lust voelden er toe over te gaan.

TOBAMEER

Beluister de stem van dit meer,
geluideloos drijvende prauwen,
het baden der wadende vrouwen:
wajangdans, bladerlicht, ephemeer.

Hier rust ik en ben al niet meer
maar hemel en zon op het water,
glinstering, rimpel; de maat der
dingen, ontgaan, wolkenveer.

Tussen het paarsblauwe kantwerk
van bergen, een golf naar de hemel,
heuvelen ontbestemd opwaarts,

vind ik een lotos naar mijn schemel,
omvangt mij de witgouden zonvlerk
als een vogel, een visioen, onnaards.

Willem Brandt. Uit: „Reizend achter het heimwee”, uitg: C. P. J. van der Peet, Amsterdam 1955.

Verdraagzaamheidsforum

HET ALGEMEEN DISPUUT van de Katholieke Studenten aan de Universiteit van Amsterdam nam het initiatief om een bundel opstellen over de verdraagzaamheid te laten schrijven door een 4-tal R.K. auteurs en een gelijk aantal niet Katholieken. Deze bundel, aan alle docenten en studenten van de Amsterdamse Universiteit aangeboden, ter gelegenheid van het 325-jarig bestaan, werd op 25 en 26 mei j.l. besproken en ter discussie gesteld in de aula van de Universiteit*). De discussie werd kundig, vriendelijk en in hoge mate objectief geleid door professor van Melsen, hoogleraar aan de Universiteiten van Groningen en Nijmegen. Deze plaats is niet geschikt om de verschillende referaten, geschreven door de hoogleraar Léonard, Winkelman, Barendse en Tellegen van Katholieke zijde en door de hoogleraren Mönnich, Oldewelt, Kisch en door ondergetekende anderzijds, te bespreken, maar wel is het nuttig om op enkele dingen te wijzen, die ter sprake zijn gekomen.

Het is, in hoge mate, verheugend dat Katholieke studenten dit initiatief genomen hebben, omdat hiermede een bewijs is geleverd dat *het probleem* van de verdraagzaamheid een grote rol speelt in bepaalde R.K. kringen en dat zij het op prijs stellen dat hierover openlijk en openhartig wordt gesproken. Hieruit valt op te maken, dat er iets aan het veranderen is in de R. Katholieke wereld, en wat ten goede aan het veranderen is. Dit bleek nog eens sterk uit de discussies. Geen der referenten wilde eigenlijk de systematische onverdraagzaamheid, zelfs niet in het verleden, verdedigen, allen legden er de nadruk op, dat pas in volle vrijheid door het individu de keuze van geloof of wereldbeschouwing genomen moet kunnen worden; dat dwang verworpen dient te worden. De

stemmen van hen, die de scheiding van Kerk en Staat zuiverder achten, zowel voor Kerk en Staat, worden talrijker en duidelijker. Het inzicht wint in R. Kath. kringen veld dat verstrekte intolerantie t.a.v. de waarheidsaanspraak (de dogmatische onverdraagzaamheid) kan samengaan met een verdraagzame houding t.a.v. de andersdenkenden. In zoverre was het resultaat – als men van een resultaat mag spreken, waar geen conclusies of resoluties werden aangenomen – bemoedigend en verheugend. Daarom ook was het enige „incident” van deze dagen bijna tragisch. Professor Kisch, jurist aan de Universiteit van Amsterdam, had zich in zijn referaat beijverd om uitspraken, in zake de verdraagzaamheid en onverdraagzaamheid te verzamelen uit encyclieken en uit een artikel van pater Cavalli S. J., geschreven in de *Civilla Catholica* van 1948. Dr. Brongersma had hem hierop aangevallen in het dagblad „Het Parool”.

WAAROM zich beroepen op de encyclieken, op uitspraken van vrij willekeurige auteurs? Terecht was professor Kisch gebelgd over deze aanval. Waarop moet ik mij dan baseren als de encyclieken bij de R. Katholieken zelf niet als bindend meer worden beschouwd, vroeg Kisch zich af. Het tragische ligt nu juist hierin, dat een groeiend getal Katholieken zelf verdraagzaam, de encyclieken en de vrij willekeurige tijdschrift-artikelen, die nog van een onverdraagzame mentaliteit getuigen, terzijde wil laten en het daarom betreurt wanneer uit het andere kamp juist deze uitspraken als de officiële stem van de Kerk naar voren worden gebracht. Men ziet hieruit hoezeer er iets woelt en werkt in de R. Kath. kringen zelf. Des te tragischer,

want onoplosbaar, is dit alles omdat, wanneer een niet-Katholiek over deze dingen zich een oordeel wil vormen, hij zo graag de meest autoritatieve uitspraken wil bestuderen en dat is geen onredelijke wens omdat men er toch van mag uitgaan dat de R.K. Kerk een autoritaire kerk is en dat alleen geldt, wat aan de top verklaard wordt. Nu wordt het geheel van de R. Kath. wereld nog sterker een ongrijpbaar geheel, waar elke uitspraak als bindend kan worden beschouwd, al naar gelang van de situatie, tijdelijk en plaatselijk verschillend.

Hoe het zij, hoeveel grote gevaren deze situatie in zich bergt – het blijft verheugend dat zovelen bepaald verdraagzaam zijn en deze groep zal zonder twijfel zijn invloed laten gelden, ook op de hoogste autoriteiten. Misschien is de grote rede van Paus Pius XII van 1952 daarvan al een bewijs.

Hoezeer in het klein en het groot, een zeker wantrouwen geboden blijft, hoezeer de situatie van niet R. Katholieken in bepaalde landen, als Spanje en Columbia de heftigste kritiek oproept, hoezeer de Kerk „ook anders kan”, ten goede en ten kwade, verheugend blijft, dat de verdraagzaamheid in een open gesprek, ter discussie werd gesteld door R. Katholieken, verheugend blijft dat openlijk getuigd werd van een verdraagzame gezindheid, verheugend blijft dat een aantal geleerden denkbeelden verkondigden, voor welke zij, drie eeuwen geleden, zeker op de brandstapel waren gebracht.

De tekenen dat men oprecht streeft naar het zoeken van een werkelijke samenleving worden talrijker en duidelijker.

Dat was de winst van deze conferentie, door de R. Kath. Studenten op touw gezet en voortreffelijk georganiseerd.

H. BONGER

*) De bundel *Verdraagzaamheid* is in de handel gebracht door Het Spectrum te Utrecht-Antwerpen, in de serie *Mens en Medemens*.

Het moderne huwelijk

In bepaalde kringen wijt men alle crisisverschijnselen van deze tijd aan de toenemende ontkerstening. Men spreekt over cultuurcrisis en cultuurverval, waarbij men de glorie van vroeger tijden aan de huidige generatie ten voorbeeld stelt. Dergelijke boetpredikers en Cassandra's hebben bewust of onbewust de neiging het verleden te idealiseren. Zij vergeten bovendien, dat ook al constateert men op bepaalde gebieden crisisverschijnselen, op andere terreinen van het culturele en maatschappelijke leven een onmiskenbare vooruitgang en vernieuwing valt waar te nemen.

Van vele kanten wijst men op de crisis van huwelijk en gezinsleven. Een beschouwing hierover, waarmede wij geheel en al instemmen, vonden wij in het „Sociologisch Bulletin” van de Ned. Hervormde Kerk in het artikel van prof. J. P. Kruijt „Sociale en culturele problemen van de moderne grote stad”. Wij citeren: „Ongetwijfeld komen er tegenwoordig veel en veel meer gevallen van echtscheiding voor dan vroeger. Maar is daarmee gezegd, dat daarom alle nog niet gescheiden echtparen te zijner tijd eveneens tot ontbinding van hun huwelijk zullen besluiten; is daarmee gezegd, dat daarom alle huwelijken in vroeger tijden, toen echtscheidingen zo goed als onbekend waren, gelukkig waren?

Liever zoek ik met Burgess en Locke de belangrijkste verklaring voor het zo toegenomen aantal echtscheidingen in het feit, dat het hu-

welijk zich „from institution to companionship” ontwikkelde. Eertijds vormde het huwelijk een geheiligde, onoplosbare eenheid; een instelling geheiligd, hetzij in de godsdienstige zin, zoals die nog in de R. K. en verscheidene andere kerken gevonden wordt, hetzij in een meer wereldse traditionele betekenis als één van de vanzelfsprekende „mores” van de dorpsamenleving.

Natuurlijk zijn er in onze moderne wereld gevallen, waarschijnlijk vele gevallen, waarin er van de zijde van de man dan wel de vrouw duidelijk sprake is van een volslagen gebrek aan verantwoordelijkheid en trouw, en waarbij het huwelijk dus vrijwel zeker uitloopt op verlaten of echtscheiding. Maar zouden er vroeger niet dergelijke gevallen van verantwoordelijkheidsgebrek voorgekomen zijn? Ik neem aan van wel, ook al was toen voor het merendeel der bevolking – zoveel minder mobiel – verlaten een onmogelijkheid, echtscheiding een verboden iets (hoewel het in de Middeleeuwen bijv. niet zo erg moeilijk was een huwelijk ongeldig te laten verklaren), en voor menigeen, in het bijzonder de vrouw, derhalve weinig anders weggelegd dan te berusten of... zelfmoord te plegen. De hedendaagse vrouw is daarentegen niet langer geneigd een dergelijk alternatief als het enige te aanvaarden: het gestegen echtscheidingscijfer mag men dan ook gedeeltelijk zien als het gevolg van het verzet der moderne vrouw tegen echtelijke ongerechtigheden, waar

haar zuster destijds – in een nog sterk patriarchale maatschappij – heel wat meer van te lijden had dan de mannelijke echtgenoot.

In veel sterkere mate dan vroeger staat of valt het moderne huwelijk met een al of niet aanwezige harmonie tussen de echtelijke persoonlijkheden. In onze samenleving, d.i. vooral dus in de stedelijke samenleving, kiezen huwelijkspartners elkaar minder op grond van familiebelang, bezit of, wat de vrouw betreft, werkkraft, dan uit wederzijdse, persoonlijke liefdegevoelens. In een agrarische wereld vond het huwelijk zijn integratie rond de te verrichten arbeid, in onze wereld gebeurt zulks veeleer in en door bestaande emotionele gevoelens. Zo gezien is er dus geen enkele reden laatdunkend over het moderne huwelijk te spreken.

Anderzijds zal duidelijk zijn, dat een op zulke subjectieve gevoelens gegrondveste echtverbintenis kwetsbaar is – waarmee dan meteen wéér een verklaring gegeven is voor de groei van het aantal echtscheidingen.

Deze constatering is op zichzelf ernstig genoeg, maar één ding is zeker: oplossingen zullen niet gezocht moeten worden in herstel van vroegere, knellende bindingsvormen. De allesbeheersende vraag is, van welke hoedanigheid de liefdegevoelens zijn, waaruit en waardoor immers een blijvende geestelijke band zal moeten groeien...

P. K.

D'r is geen water op het wad

Het was nog in de tijd dat er op Ameland een kamp draaide. Ik zou met een Amelanders een gesprek hebben over het werk in het kamp. De afspraken waren gemaakt: Op een maandag zou ik hem zo en zo laat aan zijn adres op het eiland ontmoeten. 'k Kom tijdig in Leeuwarden aan om de bus naar Holwerd te nemen, vanwaar de boot vertrekt.

Vertrekt? O, nee! Als 'k in de bus wil stappen vraagt de chauffeur of ik dóór moet naar Ameland. En als ik ja knik, met de gedachte: Wat kan hem dat interesseren?, zegt-ie:

– Kunt u net zo goed hier blijven. De boot vaart niet. 't Is oostenwind. D'r is geen water op het wad. –

Later heb ik 't gemerkt! Wat dat zeggen wil, dat er „geen water op het wad” is!

– Probeer u 't morgen nog eens –, raadt de chauffeur.

De avond flaneer ik wat door Leeuwarden. Mijn man op Ameland heeft geen telefoon. Maar hij zal wel begrijpen, waarom ik niet verschijn. Iedere Amelanders weet natuurlijk wanneer de boot wel en niet vaart.

De volgende morgen weer naar de bus. Een andere chauffeur: minder stellig dan die van de vorige dag:

– 't Is niet zeker of de boot vaart. Misschien wel, misschien niet. U zou 't kunnen proberen! –

Ik probeer het. In Holwerd komt iemand van de bootdienst in de bus. Hij doet op z'n minst alsof hij ons precies vertelt, waar 't op staat:

– De boot vaart wel, maar hij kan niet aan wal komen. Wie naar Ameland wil zal drie kwartier over 't wad moeten lopen. Kousen en schoenen uit, natuurlijk. 't Kan goed, u moet zelf maar zien. –

Heel in de verte zien we de boot. Die ligt op ons te wachten...

'k Vond 't al wat bedenkelijk... Méér dan de helft van de reizigers voor Ameland doet niet mee. Ze geven de voorkeur aan een terugtocht naar Leeuwarden. Weten ze d'r meer van? Zijn ze van de streek? Je laat je toch zo maar niet van een voorgenomen reis weerhouden?

Maar een groep van een man of tien trekt de stoute schoenen aan... of liever: uit! En de kousen. Ik ook. 't Leek een strandtafereltje. 't Moest alleen niet zo guur en koud zijn! Een meisje – een kind nog, met lange steltbenen – gaat ook mee.

Jasses, wat is die modder van het wad glibberig en koud! Maar de man van de bootdienst had gelijk – al bleef hij dan zelf aan wal –: 't Is best te doen, al hebben we na een kwartier ijskoude voeten. Je zou willen stampen om ze warm te krijgen, maar dan glij je uit.

Na een poosje glibberen begin ik er iets van te begrijpen... van wat de eerste chauffeur gezegd heeft: – D'r is geen water op het wad –. D'r is nu wél water. En koud water ook! Eerst reikt het tot aan onze enkels en we slaan de broekspijpen wat verder omhoog. Maar hoe dichter we de boot naderen hoe meer water er komt. De broekspijpen moeten al tot boven de knieën. 't Meisje met de steltbenen heeft het gemakkelijk.

Nog verder: 't meisje huilt. Ze kan 't niet meer houden van de kou. En wat moeten wij nou? Broekspijpen kunnen niet al maar hoger!

Ze zijn aan hun natuurlijke grens. 't Water kruipt er in, koud en zout.

Maar we zijn er gekomen... aan de boot, zij het met als kruis een nat kruis.

Op 't eiland meld ik me aan 't afgesproken adres. Een hospita doet open!

– Meneer is er niet. Hij is voor 't week-end naar de wal gegaan. Hij kon natuurlijk niet terugkomen, doordat er geen water was op 't wad. Probeer u 't morgen nog eens. –

Ik had haar natuurlijk kunnen bewijzen, dat er wél water was op 't wad. Had ik mijn jas maar open hoeven te slaan. Had ze 't kunnen zien! 'k Heb er maar geen poging toe gedaan. Daar in 't noorden willen zij blijkbaar toch van alles „dat je 't morgen nog maar eens probeert”.

De derde dag. De wind is gedraaid en me-
neer is thuis. Als we een ogenblikje hebben ge-
praat, zegt-ie:

– Hebben wij elkaar al niet eens eerder ontmoet? Ik zou niet weten waar, maar 't is mij net of ik u toch al eerder heb gezien. –

– Hè –, zeg ik. – dat heb ik zo juist ook al gedacht. U komt mij ook niet onbekend voor. Op 'n Verbondsbijeenkomst misschien? –

Maar we komen er niet uit. 't Kan toch eigenlijk allemaal niet.

Dan zegt-ie opeens:

– 'k Geloof dat ik het weet! Zat u gisteren niet in de bus naar Holwerd? –

– Ja –, zeg ik, – en nu weet ik het ook! U zat naast me in de bus op de andere bank. –

Voor de zoveelste maal glijdt zijn blik over mijn verfromfaaide pantalon, met z'n kringen van opgedroogd zout, maar nu niet meer met een nauwelijks verholten verbazing, maar met een glimlach vol begrip.

– Ik ben aan de wal gebleven –, zegt-ie dan.

– O..., ja..., natuurlijk –, zeg ik op mijn beurt vol begrip.

d'SEE-UYL

(Overgenomen uit „De puntjes op de i”)

Ter herdenking van prof. dr. G. A. van den Bergh van Eysinga

Gustaaf Adolf van den Bergh van Eysinga, die op twee en tachtigjarige leeftijd is overleden, verdient in humanistische kringen een erkenning en een bekendheid die hij bij zijn leven daar waarschijnlijk niet genoegzaam heeft gevonden. Daarvoor was in het algemeen zijn zienswijze omtrent het oudste christendom, die hij onvermoeid en tot zijn laatste levensdagen heeft verkondigd en verdedigd te zeer buiten de aandacht geraakt. In theologische kringen werd deze, behoudens enkele uitzonderingen, afgewezen als onhoudbaar en verouderd. Nu is het waar, dat hij zich ook niet (meer) als theoloog beschouwde.

In 1947, op een leeftijd, die voor menig-
een als een eindpunt van een wetenschappe-
lijke loopbaan geldt, toen zijn emeritaat als
hoogleraar aan de theologische faculteit van
de gemeentelijke universiteit van Amsterdam
al enige jaren was ingetreden, is hij begonnen
aan de uitgave van een reeks „Godsdienst-
wetenschappelijke Studiën”. In het eerste
nummer heeft hij duidelijk uiteengezet, welk
verschil er bestaat tussen godsdienstwetens-
schap en theologie. Theologie, als een ker-
kelijke of gelovige studie van – met name
de christelijke – godsdienst, verdiende vol-
gens hem de naam van wetenschap niet; zij
is gebonden en niet onafhankelijk.

Het is dan ook niet juist, wanneer een on-
zer grote bladen hem herdenkt als een der
merkwaardigste mensen uit de Nederlandse
theologie. Merkwaardig was hij stellig, tot
de theologie mocht hij niet gerekend worden.
Wel vertegenwoordigde hij een Nederland-
se traditie in de studie van het Nieuwe Tes-
tament, welke dateert van de radicale kritiek
die zijn voorgangers en leermeesters – Al-
lard Pierson, A. D. Loman en W. C. van
Manen – in ons land hadden gegrondvest.
Daarmee zette hij ook een humanistische

traditie voort van bijbelkritiek die men in ze-
kere zin reeds bij Erasmus kan laten begin-
nen. Hij was een bepleiter van de vrije ge-
dachte en als zodanig werd hij ook bereid ge-
vonden een bijdrage te schrijven voor het ge-
denkboek van De Dageraad bij haar hon-
derdjarige jubileum.

Het is kentekenend voor de huidige situa-
tie in het Nederlandse protestantisme,
waar hij toch uit voortkwam, dat een aan zijn
visie gewijde theologische dissertatie niet ge-
schreven is door een geestverwante leerling,
maar door een bestrijder van zijn opvattingen,
al was de uiteenzetting van zijn stand-
punt van dien aard, dat v. d. Bergh v. Eysin-
ga er zijn tevredenheid over kon betuigen (dr.
G. Hartdorff, *Historie of historisering?* Een
onderzoek naar de visie van G. A. van den
Bergh van Eysinga op de wordingsgeschiede-
nis van het Christendom, voorzien van biblio-
grafie).

De ruimte die mij ter beschikking staat
laat niet toe van zijn talrijke geschriften er
meer dan enkele te noemen die een groter
publiek hebben bereikt dan alleen theolo-
gisch belangstellenden. Ik noem o.a.: Voor-
christelijk Christendom; De wereld van het
Nieuwe Testament; Leeft Jezus of heeft hij
alleen maar geleefd?

Zijn veelzijdige kennis en belangstelling
leert men bijzonder goed kennen uit de reeds
genoemde Godsdienstwetenschappelijke Stu-
diën.

Het lijkt, alsof met hem de laatste geleer-
de verdediger van de z.g. Hollandse Radi-
cale School is heengegaan. Maar ik ben er
zeker van, dat zijn onafhankelijke, op een
grote kennis en diepgaande studie en door-
denking berustende visie nog een toekomst
voor zich heeft.

O. Noordenbos

Vrouwen met huwelijksmoeilijkheden

Het prutsen aan andermans zieleleven is tegenwoordig in de mode. Of beter gezegd: het met een wetenschappelijk sausje overgoten gepruts. Het prutsen als zodanig, de behoefte de ander geestelijk te ontleden, hem te sturen en te veranderen, hem te helpen, voornamelijk ter meerdere glorie van onszelf, zal altijd wel een diepgewortelde behoefte van de mens zijn geweest. De moeilijkheid is, dat we tegenwoordig zo makkelijk er toe kunnen komen, deze hebbelijkheid een wetenschappelijk tintje te geven. Dat is een ongewild gevolg van de psychologie. Het valt natuurlijk alleen maar toe te juichen, dat bepaalde uitkomsten van deze wetenschap tot gemeengoed worden gemaakt.

We weten tegenwoordig, dat je met een kind, dat in zijn bed plast, of op zijn duim zuigt, beter naar een medisch-pedagogisch bureau kunt gaan, dan het een draai om de oren te geven. Door die wetenschap kan veel verdriet voorkomen worden. Om dit inzicht te verbreiden is het nodig, dat men iets vertelt, over wat zich in de geest van een mens kan afspelen. Maar die uiteenzettingen kunnen het niet gewilde, maar vaak ook niet te vermijden gevolg hebben, dat het publiek gaat menen het nu wel te weten en zelf voor psycholoog te kunnen spelen. We volgen een cursus over psychologie, we lezen wat populair wetenschappelijke boeken over dergelijke onderwerpen en we kunnen ons gepruts een wetenschappelijk aanzien verlenen.

Dit proces wordt nog gecompliceerd door een ander verschijnsel van deze tijd, het maatschappelijk werk. Het is misschien wel de tragiek van het maatschappelijk werk, dat het zelf voortdurend bedreigd wordt door een euvel, dat het nu juist wenst te bestrijden. Het moderne maatschappelijk werk heeft afgedaan met de goedbedoelde, maar volkomen ondeskundige liefdadigheid van vroeger jaren. Het wil opgeleide krachten. En terecht. Maar die opleiding brengt mee, dat men de aspirant-maatschappelijk werkers enigszins op de hoogte stelt van de uitkomsten van sociologie en psychologie en dat zij een beetje wegwijs worden gemaakt op juridisch terrein. Het wordt een vleugje van dit en een snuifje van dat.

Deskundigen

De maatschappelijk werker is bepaald geen socioloog, geen psycholoog, geen jurist en allermint een psychiater. Dat behoeft ook helemaal niet. Voor al deze wetenschappen heeft

hij immers deskundigen naast zich. Maar hij moet wel zoveel notie hebben van wat er op die terreinen gaande is, dat hij de problemen kan onderkennen, dat hij weet, wanneer en naar welke deskundigen hij zijn cliënten moet toe sturen en dat hij in staat is zijn cliënten er toe te brengen hulp van deskundigen vrijwillig te aanvaarden. Ook kan de maatschappelijk werker uitstekende diensten verlenen als „verlengstuk” van de deskundigen. Als de diagnose eenmaal is gesteld en de therapie is aangegeven, kan het soms aan de – meestal nog voor een bepaald terrein gespecialiseerde – maatschappelijk werker worden overgelaten die therapie toe te passen en vooral deze maatschappelijk mogelijk te maken. De dokter kan het immers zo mooi zeggen: „die vrouw moet drie maanden naar buiten”, maar hoe krijg je dat voor elkaar met een onwillige echtgenoot, de zorg voor de kinderen en de kosten?

De moeilijkheid is nu, dat juist het vleugje van dit en het snuifje van dat de maatschappelijk werker ertoe kan brengen te menen, dat hij het nu wel helemaal zelf kan. Er is nu eenmaal vaak een vrij grote studie van een onderwerp voor nodig om te beseffen, dat men er echt niets van weet. Typerend is het geval van een maatschappelijk werker, die onlangs in een sollicitatiegesprek zei: „Onze opleiding (aan een der scholen voor maatschappelijk werk) is zó prachtig, je bent eigenlijk psycholoog en jurist tegelijk”. Tja, op die manier wordt het toch weer gepruts, weliswaar gepruts op hoog niveau, maar niettemin: gepruts aan andermans zieleleven.

Prutsen: 'n gevaar

Dit prutsen is het voortdurend gevaar van allen, die zich op enigerlei wijze bemoeien met bijstand aan mensen, die in geestelijke nood verkeren, hetzij als geestelijke raadsmen, hetzij als maatschappelijk werker. Natuurlijk, iedereen zal inzien, dat voorlichting en enige kennis van de uitkomsten van psychologie en psychiatrie voor al deze mensen broodnodig is. Maar van het gevaar, dat het verschaft inzicht niet zal leiden tot het te hulp roepen van deskundigen, maar juist tot het standpunt, dat men het zelf wel weet, zal men zich steeds terdege bewust moeten zijn.

Er is, meen ik, een bepaald soort literatuur, welke dit gevaar de hand werkt. Tot deze literatuur zou ik, zij het met enige aarzeling, ook het boek van *Florence Hollis: Vrouwen met huwelijksmoeilijkheden* *) willen rekenen. Dit boek geeft een analyse van de behandeling van honderd gevallen van vrouwen, die zich met huwelijksmoeilijkheden hebben gewend tot een aantal gezinsbureaus in Amerika. In het eerste gedeelte van het boek worden die gevallen geanalyseerd en gerangschikt naar de aard van de moeilijkheden. Ook de toegepaste behandeling wordt besproken. In dit gedeelte tiert de psychologie welig, althans de toepassing ervan. Er wordt gegraven in het verleden van deze vrouwen, neurotische trekken worden aan het licht gebracht, moeilijkheden in het huwelijk worden verklaard uit de verhouding in de jeugd t.a.v. de ouders en andere familieleden. Het kan allemaal best heel verantwoord zijn, dat kan ik als niet-psycholoog niet beoordelen, maar waar ik ernstig bezwaar tegen heb, is dat behandelingsmethoden van bepaalde verschijnselen worden aanbevolen aan maatschappelijke werkers, zon-

der dat er telkens bij wordt gezegd dat de diagnose van het geval en de keuze van de behandelingsmethode aan de deskundige moet worden overgelaten.

Controle noodzakelijk

Nu zou ik de schrijfster onrecht aandoen, wanneer ik er niet bij vertelde dat zij na de bespreking van de gevallen nog een beschouwing geeft, waarin zij er met nadruk op wijst dat zij voortdurend contact met en controle door een deskundige beslist noodzakelijk acht. Maar zulke algemene opmerkingen worden licht over het hoofd gezien, wanneer men het eerste en grootste deel van het boek, met de algemene psychologische beschouwingen en de ontleding van de gevallen, reeds gelezen heeft, zonder een enkele aanduiding dat men zich bij tijden op het speciale terrein van de psycholoog of de psychiater bevindt.

De schrijfster geeft aan welke fouten door de maatschappelijke werkers bij de behandeling van de door haar geanalyseerde gevallen zijn gemaakt. Zij toont aan dat bij betere scholing van de maatschappelijk werker de resultaten ongetwijfeld beter zouden zijn geweest. Maar behalve de algemene opmerking, dat voortdurend contact met deskundigen nodig is, heb ik nergens in het boek een aanwijzing kunnen vinden op welk moment bij de behandeling van de concrete gevallen dat contact heeft plaats gehad of had moeten plaats hebben. Zelfs blijkt meestal niet of dit contact wel heeft plaats gehad.

Overigens heeft de schrijfster wel kritiek welke voor iedereen, die zich met de huwelijksmoeilijkheden van anderen pleegt bezig te houden, leerzaam is. Het verzuimen een duidelijke afspraak te maken voor een volgend onderhoud, het zich laten beïnvloeden door de visie van de ene partner op de andere, het „bemiddelaar” willen spelen, zonder zich een zelfstandig oordeel te vormen over de aard van het conflict en de achtergrond ervan, ook het te weinig tonen van begrip voor het leed van de cliënt, of deze dit nu zichzelf aandoet of niet, het bleken evenzovele klippen te zijn, waarop de behandeling strandde. Ja, ik heb heus ook wel waardering voor dit boek. Mijn voornaamste bezwaar is echter, dat het verzuimt duidelijk aan te geven wat de eigen taak is van de maatschappelijk werker – de caseworker in dit geval – en wat hij dient over te laten aan deskundigen. En dat het boek daardoor de verwarring over de plaats van het maatschappelijk werk weer meehelpt te vergroten.

MR. H. SINGER-DEKKER

*) *Van Loghem Slaterus / Arnhem, 1955.*

Nationaal danscongres

Onder leiding van prof. L. J. van Holk, voorzitter van het Centraal Dansberaad, waarin leiders van en deelnemers aan de gezelschapsdans, de volksdans, de folkloristische dans en de kunstdans samenwerken, wordt er op zaterdag 22 juni in Amsterdam een nationaal danscongres gehouden, dat zowel aan de beoefening van deze verschillende dansvormingen als aan discussies daarover gewijd zal zijn. Zaterdagsavonds wordt door al deze groepen een opvoering gegeven van „De wereld een dansfeest”, een spel van J. H. W. Veenstra, gevolgd door een optreden onder de titel „Aan de Spits” van het Ballet der Lage Landen, het Ballet van de Nederlandse Opera, het Nederlands Ballet en het Ssapino-ballet en, aangekondigd als „Het congres danst”, een mas-sale dansdemonstratie.

15 juni 1957

Lezingen voor de Vara

Zondag, 16 juni 10.00 uur: dr. C. van Rijsinge: „Gedachten over het atoom”. I.

Zondag, 23 juni 9.45 uur: dr. C. van Rijsinge: „Gedachten over het atoom”. II

Het kwaad is er mee gemoeid*

„... bedenkend dat zo'n kleine schets misschien wel sommige wanbegrippen en vooroordelen uit de weg kan helpen ruimen...”

Dr. Alexander Karel Evrard in het Voorwoord tot zijn *Geschiedenis der Psychiatrie, in flexibele band uitgegeven door de Wereldbibliotheek, Amsterdam, 1955, Wereld-Boog editie, ledenprijs 163 cent bij vier deeltjes uit deze serie. Anders f 2.25.*

Met bovenstaande aanhaling is de bescheiden toonaard van het geschrift gekenschetst en het doel niettemin scherp omschreven, waarbij wat de opruiming van wanbegrippen aangaat – waanbegrippen vaak – het juiste inzicht steeds aan het aangestipte verkeerde op de voet volgt zonder dat er enig vertoon van geleerdheid aan te pas komt, waaraan de leek immers toch niets zou hebben. Onder de vooroordelen waartegen dr. Evrard zich met groot verantwoordelijkheidsbesef kant, neemt de door vooringenomenheid gekleurde houding tegenover de geesteszieke mens een eerste plaats in. Hij komt tegen de nog uit andere tijden stammende afkeer of bespottung van „gekken” op, tegen de stemming makende praatjes in pers of anderszins die aan de hedendaagse inrichtingen en behandeling afbreuk plegen te doen en staat met zijn gehele kunde voor de humane verpleging en zienswijs op de bres. In een leerrijke historische schouw waarbij, ondanks de uiteraard noodzakelijke beperking, overal het verbindende zinnvolle element bleef behouden, laat hij ons zien, dat alle kennis ten koste van offers en levens is verworven. Servetius werd tenslotte ook wegens de ontdekking van de kleine bloedsomloop in de longen te Genève verbrand (blz. 9).

Antwoord op kindervragen

Het Hoofdbestuur van het Verbond publiceerde een kleine brochure, van de hand van het Hoofdbestuurslid Mevrouw A. J. Groenman-Deinum, getiteld: *Onze kinderen tussen humanisme en christendom*, dat een leidraad wil zijn voor talloze ouders en opvoeders in hun antwoord op vragen van kinderen en aangaande de „grote vragen”. In zeer eenvoudige, beknopte vorm geeft de schrijfter aan hoe humanistische antwoorden op de kindervragen kunnen zijn. Mevr. Groenman schrijft nadrukkelijk in het voorwoord, dat „hiermee slechts een klein begin is gemaakt met de uitwerking van een probleem, waarover nog zoveel meer gezegd zou kunnen worden” en als zodanig moet deze brochure dan ook gelezen worden. Standaardantwoorden worden niet gegeven, maar wel worden hier op bescheiden, kundige manier een aantal vragen met mogelijke humanistische antwoorden opgesomd, die vele ouders en opvoeders van groot nut zullen kunnen zijn. Wij komen op de inhoud der brochure terug, maar willen het geschrift graag succes wensen.

Op de vraag van de Gemeenschap Rotterdam, gedaan op het jaarlijkse congres van 1953, over de voorlichting in de humanistische gezinsopvoeding, is hier een antwoord gegeven.

De *Inleiding* houdt zich met het verband tussen geneeskundige kennis en algemene beschaving bezig en bepaalt de plaats der psychiatrie in het grote geheel. In *Magie Vroeger en Nu* spreekt de schrijver over de beroemde wet van Hammoerabi die bij mislukking der kunstbewerking, dat wil zeggen, bij mislukking van ernstige operatieve ingrepen, straf voor de arts voorzag. De chirurgie kan dus al op een goede tweeduizend jaar toepassing bogen. En wat de psychische therapie betreft, komen hier onder meer Saul en zijn depressies, Neboekadnezar en zijn wanen ter sprake, benevens de goedkeuring, door het zestiende eeuwse Concilie van Trente aan de verering en aanwending van relikwieën tegen ziekte of onheil gehecht. Het hoofdstuk eindigt met ironische verwijzing naar hedendaagser maskotten en porte-bonheurs. *Heksen en Heksenprocessen* sluit thematisch bij het vorige aan. Het hoofdstuk behandelt een der gruwelijkste episoden in de historie van het menselijk gedrag, enigszins verwant aan, doch vele malen overtroffen door de nazi-vervolgingen. Het thema der inkquisitie doet altijd de vraag rijzen, of niet de beulen der „door duivel en waan behekten” de eigenlijke in de geest gekrenkten waren. Immers, de schizofrene duivelswaan is in de huidige psychiatrie algemeen bekend.

Onder *Dimfna's Mantel* luidt de volgende titel. Zij is de beschermvrouwe van het overal ter wereld wegens zijn gezinsverpleging befaamde Vlaamse plaatsje Geel – de behandelingswijze die de beste vruchten afwerpt. Men zou geneigd zijn te zeggen: voor zieke en gezonde beiden, want dit voortreffelijke boekje bewijst opnieuw, dat wij, „normalen”, onszelf niet kunnen kennen zonder de „gestoorde” te begrijpen. *Voorlopers der Wetenschap* bevat al wat voor inzicht in deze materie allereerst nodig is. Dr. Evrards eigen visies, die aan de medische ontwikkelingen vastknopen, bestrijken de theorieën, de methoden, de grote figuren, het voor en tegen van bepaalde denkwijzen en dit, ondanks de beknoptheid, met zoveel klaarheid dat ieder er de stand van zaken uit vermag af te lezen. Er ontstaat een geestelijk beeld dat niet alleen de specifieke cultuur der psychiatrische kennis, maar van het gehele menselijke beschavingsproces in grote lijnen dekt.

Op een ander terrein der psychiatrische geschiedenis, doch niet minder onthullend en onthutsend, beweegt zich het kapittel *Van Gevangenis tot Gesticht*. Opsluiting, kluistering, uithongering „omdat ze te wild waren” en vele andere misdadige praktijken hebben eens „verpleging van krankzinnigen” geheten. Vooral dit hoofdstuk kan ieder die wel eens aan de inwerking van het humanisme heeft getwijfeld – en wie zou dit soms niet, alleen al gedachtig de onlangs weer onmenselijk afgeslachte onvoorzichtig fluitende negerjongen – een hart onder de riem steken en aanmoedigen met de verbreiding zijner levensopvatting onvervaard door te gaan.

En Nieuwe Tak der Geneeskunde houdt zich in het bijzonder met de psychiatrie in engere zin bezig. Het legt in kort bestek de verschillen tussen de diverse ziektebeelden vast en de behandelingswijzen die met de vermeerdering van kennis van karakter veranderden en veranderen. De voor ongeschoolden misschien eerst wat onbekende begrippen, zoals het „Es” of instinktenleven, het „Ideaal Ik”, dat ongeveer met zedelijk gevoel en eerbucht overeenkomt (geen „streverij” is bedoeld, maar de positief gerichte eerbucht) en het „Ik”, de zetel van ons praktische willen, voelen en denken, een gebied dat de vorige twee elkaar betwisten (blz. 87) worden met onovertroffen duidelijkheid verklaard. Afgesloten wordt dit

Rectificatie

In het bericht over het eindstadium van de gebeurtenissen om het Gemeenschapshuis in Zandvoort werd abusievelijk de heer J. F. de Bruijn aangeduid als voorzitter van de gemeenschap. Voorzitter is de heer De Jong.

RED.

gedeelte met *Iets over psychiatrische Therapie*, waaruit we onder andere leren, dat de moderne schokbehandeling geen modieus snuffje is, maar de voortzetting van schrikmethoden, in de Oudheid toegepast. De Apollo-priesters op het Ionische eiland Leukas wierpen de geestelijk gestoorde, aan watervogels gebonden om de snelheid van de val te breken van een rots in zee. De middeleeuwen en latere perioden hielden de zieken met het hoofd onder water tot een begin van verstikking optrad. Weer later gebruikte men draaimachines, koude stortbaden of braakmiddelen, alles nogal hardhandig, maar in wezen op dezelfde principes berustende als de huidige shocktherapie en, de nog weinig secuur vastgestelde graad van hevigheid in aanmerking genomen, met overeenkomstige gunstige resultaten.

Het boek sluit met *De Publieke Opinie*. Indien iets deze taaie publieke opinie op het rechte spoor kan brengen, dan is het dit kleine, maar zo belangrijke geschrift. Vooral het slot is een appel aan allen. Hierin vecht Dr. Evrard tegen „de uitstoting”, hekelt de diverse van minachting of domheid getuigende benamingen en stelt aan de kaak, dat we liefst elke geesteszieke het etiket „gevaarlijk” opplakken, terwijl we de psychopaten, de onevenwichtigen, onstandvastigen en beroepsavonturiers, zij die geen ethische gevoelens, geen morele standaard of plichtsbeseft hebben, vrij laten rondlopen. Juist deze door hun structuur overmatig tot het seksuele gedreven laten we maar ongeremd zich vermenigvuldigen. En dan believen we ons nog over tyfusloten druk te maken!

Dr. Evrard wijst nadrukkelijk op de geneesbaarheid van de geestesstoornis en verwerpt met klem de fataliteit, vooral wanneer er tijdig wordt ingegrepen. Een hoopvol geluid. Ook voor hen die „slechts” in geringe mate hun zelfbeheersing kwijt zijn en uit deze *Geschiedenis der Psychiatrie* vermogen te leren hoe zij zich in beheersing en redelijkheid kunnen oefenen en zich in hun kader vollediger ontplooien. Het wordt hun hier op bevattelijke en interessante wijze gemakkelijk gemaakt.

TIL BRUGMAN

* *Uitdrukking waarmee, vooral bij ramp en tegenspoed, op de slechte invloed wordt gedoeld die volgens onderontwikkelde van geestelijk gestoorde op mens, dier of natuur-gebeuren zou uitgaan.*

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: dr. H. Bongers.
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 0,20 per woord. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,25.

IK denk er ZO over

Over de leugendetector

Met veel interesse heb ik de discussies in uw blad gevolgd over de leugen-detector. De inzenders stelden zich allen op een of ander principieel standpunt. Nu is dat volkomen op zijn plaats in een orgaan als dit, maar het brengt ons in de praktijk niet zoveel verder.

Als een schurk de een of andere beestachtige misdaad begaat, ben ik ervoor en alle lezers met mij, dat het recht, hoe dan ook opgevat, niet bemmerd moet worden door gebrek aan bewijs. Van de manier, waarop men dat recht zijn loop laat hebben, kan men zich dus nog allerlei voorstellingen maken.

Nu is het volgens mij voor de Volksvertegenwoordiging heel eenvoudig, om het gebruik van de leugendetector binnen redelijke, door ieder als zodanig erkende, grenzen te houden.

Namelijk: Iedere advocaat heeft het recht, eventueel de plicht, om te eisen dat, als aan zijn cliënt de leugendetector wordt aangelegd, dit ook geschiedt aan DE MAN, DIE HET ONDERZOEK GELEID HEEFT

U begrijpt de clou: Als het werkelijk onschadelijk is, kan de inspecteur daar geen bezwaar tegen hebben.

En als het niet zo onschadelijk is, dan zal dit onmiddellijk blijken uit de reacties van de leiders van zo'n onderzoek.

W. DOCTER.

Onder de rubriek „Ik denk er zo over” schrijft A. W. Lacourt onder „Contra de leugen-verklikker”, dat „de artsen de justitie gewoonlijk tegenwerken; dan opeens zijn zij geheel op de hand van hun „medemens”, tegenover wie zij anders vaak in hun praktijk in academische ziekenhuizen een aanmatigende houding aannemen en diezelfde „medemens” van zijn vrijheid beroven en tot object verlagen.”

Dat artsen weleens een andere zienswijze hebben dan de justitie, komt zeer waarschijnlijk wel eens voor, daarover kan ik niet oordelen, maar dat zij „in academische ziekenhuizen een aan-

matigende houding aannemen en diezelfde medemens van zijn vrijheid beroven en tot object verlagen” is een zeer kwalijke uitlating. Mijs inziens kan deze uitlating niet door de beugel, in tegendeel worden de patiënten zeer menselijk behandeld en het als object behandelen, heb ik nimmer kunnen constateren. Als een patiënt van zijn vrijheid beroofd moet worden, dan geschiedt dat onder goedkeuring van de justitie.

Het spijt me, dat Lacourt zich deze uitlating heeft laten ontvallen en daarmee de artsen en academische ziekenhuizen beledigt.

Misschien heeft Lacourt een voorval meege maakt, dat hij als zodanig aanvoelt, maar dat geeft hem nog niet het recht om te generaliseren.

J. A. ROORDA

In Mens en Wereld d.d. 18-5-'57 trof ik een artikel aan over de gevaren van het atoomwapen. Haast vanzelfsprekend ben ik het met de inhoud hiervan geheel eens, maar er komt een passage in voor, die toch iets bedenkelijks heeft n.l. de volgende: „Bij het bevolkingsonderzoek door middel van de schermbeeldfotografie, dat zeer veel nut afwerpt en waarbij men dus een zekere genetische schade op de koop toe moet nemen, en bij het röntgenonderzoek ter gelegenheid van allerlei keuringen, komt nu de schade, die het gevolg kan zijn van atoomsplittingen” enz.

Hier wordt gesproken over de schade (genetische) die men bij massaonderzoek op de koop toe moet nemen. Er is dus volgens schrijver schade, althans mogelijkheid van schade. Als oud-röntgenoloog moet ik hiertegen opkomen. Die schade bestaat m.i. niet (mits er geen zeer ernstige fouten gemaakt worden en deze mogelijkheid bestaat bij het massaonderzoek niet eens).

In de jaren na de eerste wereldoorlog was ik in Indië röntgenoloog. Tengevolge van de oorlogsomstandigheden was onze apparatuur inclusief beschermingsmiddelen voor de röntgenoloog zelf, onvoldoende. Aangezien ik echter geen keus

had moest ik toch onderzoeken, hoewel ik terdege overtuigd was van de gevaren (een mijner voorgangers was aan röntgenkanker gestorven). In die tijd ben ik dus zeker aan röntgeninvloeden blootgesteld geweest, die honderden malen sterker waren dan die laten we zeggen bij tien röntgendoorlichtingen van dezelfde patiënt bij massaonderzoek. Door toevallige omstandigheden ben ik later (eczeembehandeling) nog vele keren therapeutisch bestraald. Ik heb na 35 jaren geen enkele ongunstige uitwerking bij mijzelf waargenomen of ondervonden, lichamelijk noch wat progenituur en potentie aangaat. Het lijkt me dus inopportuun en onjuist deze nadelige gevolgen ook maar te noemen. Kwaadwillenden, kwakzalvers, charlatans als gezondbidders enz. zouden zich op deze uitspraken („die dan toch maar gedaan zijn”) kunnen beroepen en angstige mensen afkerig maken van een zegenrijk diagnostisch en therapeutisch middel. Vooral het in verband brengen met de atoom-straling, waarvan we de gevolgen nog niet kunnen overzien, lijkt me in dit verband niet juist.

T. J. ESKES

„De Vrije Gedachte”

Op de eerste reglementaire jaarvergadering, die de vrijdenkersvereniging De Dageraad na haar eeuwfeest op 25 en 26 mei gehouden heeft, is met grote meerderheid van stemmen het door een daartoe aangewezen commissie, bestaande uit de heren Frits Kief, Ch. van Oostrom, J. G. Rausch, T. J. Zeijveld, P. Brouwers en B. J. Willems, uitgebrachte rapport aanvaard.

Uitgaande van de overweging dat zich sinds de oprichting van de vereniging in 1856 grote en ingrijpende veranderingen in de maatschappij, in het sociale en culturele leven, in de wetenschappelijke voorstellingen en begrippen en in de positie van de kerken hebben voltrokken, werd de tot dusver geldende naam van de vereniging als niet meer beantwoordende aan de huidige inhoud van de in de vereniging heersende opvattingen beschouwd. De vereniging besloot daarom met ingang van de nu gehouden jaarvergadering haar naam te wijzigen in: De Vrije Gedachte, Vereniging tot bevordering van zelfstandig denken.

Doordat in toenemende mate ideologieën aanspraak maken op absolute geldigheid en de vorm aannemen van wereldlijke religies, acht de vereniging een accentverschuiving in haar optreden geboden. Te meer omdat de snel toenemende onkerkelijkheid en de veranderde wetenschappelijke inzichten bepaalde, eertijds aangewende vormen van strijd tegen godsdienst en religies zo al niet overbodig, dan toch onbruikbaar hebben gemaakt. Het inzicht, dat het geloof vooral psychisch bepaald is, tast uiteraard de noodzaak van bestrijding van iedere vorm van klerikalisme niet aan.

Door de mens centraal te stellen acht de vereniging de verdediging van de menselijke waardigheid, de menselijkheid en de gelijkwaardigheid van alle mensen, onverschillig van welk ras of welke huidskleur, dan ook een van de kernpunten van haar activiteiten. Zij wijst iedere vorm van irrationalisme als grondslag van het menselijke handelen en denken als in strijd met de redelijkheid af.

Uit deze overwegingen plaatst de vereniging zich op de grondslag van een rationeel humanisme. Verwerpt zij iedere vorm van totalitarisme. Streeft zij naar de realisering van een radicale, consequente en volledige democratie en acht zij de sociale gerechtigheid een onmisbare voorwaarde voor de ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid en het zelfstandige denken.

De duidelijke verschillen met het Humanistisch Verbond niet negerend wenst zij de verhouding tot deze vereniging een kameraadschappelijke te doen zijn.

(Overgenomen uit „De Vrijdenker”)

TWEEDE CONGRES

Internationale Humanistische en Ethische Unie

Londen, 26-31 juli 1957

Ere-voorzitter: Lord Boyd Orr. F.R.S.

Ere-comité: G. von Frankenberg, Julian Huxley, Hermann J. Muller, Max C. Otto, Ellen Roy, F. Zernike

Aanmeldingsformulieren aan te vragen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond: Oude Gracht 152 - Utrecht

PROGRAMMA

Vrijdag, 26 juli: Toespraak van de erevoorzitter over „De mensheid van nu.”

Zaterdag, 27 juli: Rapporten van de delegaties. Diner in het Lagerhuis. (Sprekers o.a.: Garnt Stuiveling en Margaret Knight).

Zondag, 28 juli: T. T. ten Have: Het humanistisch avontuur in onze tijd. Excursie naar Cambridge.

Maandag, 29 juli: Discussies over de congresonderwerpen.

Dinsdag, 30 juli: Voortzetting en beëindiging discussies. Openbare bijeenkomst m.m.v. o.a. H. J. Muller (Nobelprijs-winnaar en geneticist) en mevrouw Pandit (Hoge commissaris voor India).

Woensdag, 31 juli: Conclusies en resoluties.

Aan de discussies over de congresonderwerpen wordt medegewerkt door:

1. Levensovertuiging: Horace Friess, Harold A. Larrabee, Henry Neumann, Libbe van der Wal en A. F. Dawn.

2. Persoonlijk leven: Lady Flemming, J. in 't Veld, Priscilla Robertson, Herman, Donald Ford.

3. Sociaal leven: B. W. Schaper, G. D. Parikh, Robin Marris, G. R. Dalvi, T. B. Bottomore, Ronald Fletcher.

4. Organisatie: J. Bijleveld, Sidney H. Scheuer, D. Bronder, Lloyd L. Morain, C. Knight Mc Donald.

Congres-bijdrage Sh. 20,-; Diner Sh. 25,-; Excursie Sh. 30,-. Het is van groot belang dat men zich terstond aanmeldt.

**VAKANTIEVERBLIJF
AANGEBODEN**

in bosrijke omgeving, vrijstaand huis, 7
slaapplaatsen van 20-7 t/m 10-8 f 40,-
per week.
Br. onder Nr. juni 2, bur. van dit blad.

Apoth.-assistente-secretaresse

GEVRAAGD

extern. A. C. Kars, arts, Amerongen

JONGE VROUW

36 jaar, algemeen ontwikkeld, kunstmin-
nend natuurliefhebster met bescheiden
eigen home zoekt serieuze kennismaking
met heer tot 45 jaar.
Brieven onder nr. juni 3, bur. v. d. blad.

TE HUUR

Apeldoorn in Berg en Bos, Vrijstaand
gezellig landhuisje. 7 slaappl. 21 juli-11
aug. f 100 p.w. tel. K 6760-6583.
Brieven onder nr. juni 4, bur. v. d. blad.

WAT ZEGT U

als humanistische ouders uw kinde-
ren, wanneer deze met vragen komen
over de godsdienst?

De brochure

KINDEREN

**TUSSEN HUMANISME
EN CHRISTENDOM**

door A. J. Groenman-Deinum

wil u een antwoord geven op deze
vragen.

Prijs f 0,75.

*Deze nieuwe uitgave is verkrijgbaar bij
Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht. Tel. 030-10163,
postgirorekening 304960.*

Indien U zich in de rijen
der humanisten heeft geschaard en
bovendien lid is van de P.v.d.A.

sluit U dan aan bij de

**HUMANISTISCHE
WERKGEMEENSCHAP**
in de Partij van de Arbeid!

*Vraagt U eens een proefnummer
van ons maandblad
„VERNIEUWING”*

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstreckt U gaarne inlichtingen

Ook Uw buitenkerkelijke buurman inter-
esseert zich voor „Mens en Wereld”. Laat
het hem lezen en maak hem abonnee!

TWEEDE CONGRES

Internationale Humanistische en Ethische Unie

Londen, 26-31 juli 1957

Ere-voorzitter: Lord Boyd Orr F.R.S.

Ere-comité: G. von Frankenberg, Julian Huxley, Hermann J. Muller, Max C. Otto,
Ellen Roy, F. Zernike.

Aan de discussies over de congres-onderwerpen wordt medegewerkt door:

1. *Levensovertuiging*: Horace Friess, Harold A. Larrabee, Henry Neumann, Libbe van der Wal en A. F. Dawn.
2. *Persoonlijk Leven*: Lady Flemming, J. in 't Veld, Priscilla Robertson, Herman, Donald Ford.
3. *Sociaal Leven*: B. W. Schaper, G. D. Parikh, Robin Marris, G. R. Dalvi, T. B. Bottonmore, Ronald Fletcher.
4. *Organisatie*: J. Bijleveld, Sidney H. Scheuer, D. Bronder, Lloyd L. Morain, C. Knight McDonald.

Congresbijdrage Sh. 20,-; Diner Sh. 25,-; Excursie Sh. 30,-.

Het is van groot belang dat men zich terstond aanmeldt.

*Aanmeldingsformulieren aan te vragen bij het Centraal Bureau van het Humanistisch
Verbond: Oude Gracht 152 - Utrecht - Tel. 030-10163.*

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN

Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam

Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,- per jaar

De kerkelijke zorgen voor hun wezen door
het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijke zorgen voor hun wezen
door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag
van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap
bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-MV

CREMATIE

*Heeft U reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.*

*Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.*

**VERENIGING
VOOR FACULTATIEVE
LIJKVERBRANDING**

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon K 1700-554797

Adverteer in „Mens en Wereld”

Tarieven op aanvraag — Kleine advertenties: f 0,20 per woord
Administratie Humanistisch Verbond - Oudegracht 152, Utrecht - Tel. 030-10163

AURORA verkoopt zekerheid voor Uw gezin

Waarom zoudt U niet eens praten met één
van onze vertegenwoordigers?

Een telefoontje of een briefje aan
onderstaand adres is voldoende.

N.V. Levensverzekering-Maatschappij

AURORA (opgericht 1887)

Amsterdam - Herengracht 62 - Telefoon 47006-42878